

12 / New York

Dne 9. července 2008 ropný emírát Abú Zabí koupil Chrysler Building, jednu z ikon Manhattanu, za osm set milionů dolarů. Tato událost může být chápána jako symbolické rozhraní dvou epoch. Nadvláda Západu, vyjádřená imponujícími stavbami vlastněnými západními investory, jednou provždy skončila. Je to jen pocit, nebo se s neotřesitelným postavením New Yorku cosi stalo? Šlo o jediný nahodilý prodej, nebo o vyjádření daleko důležitějších procesů? Odpověď leží v oblasti hlubokých ekonomických a politických změn, jimiž prochází náš svět. Podceňovat podobné symbolické akty by však nebylo rozumné.

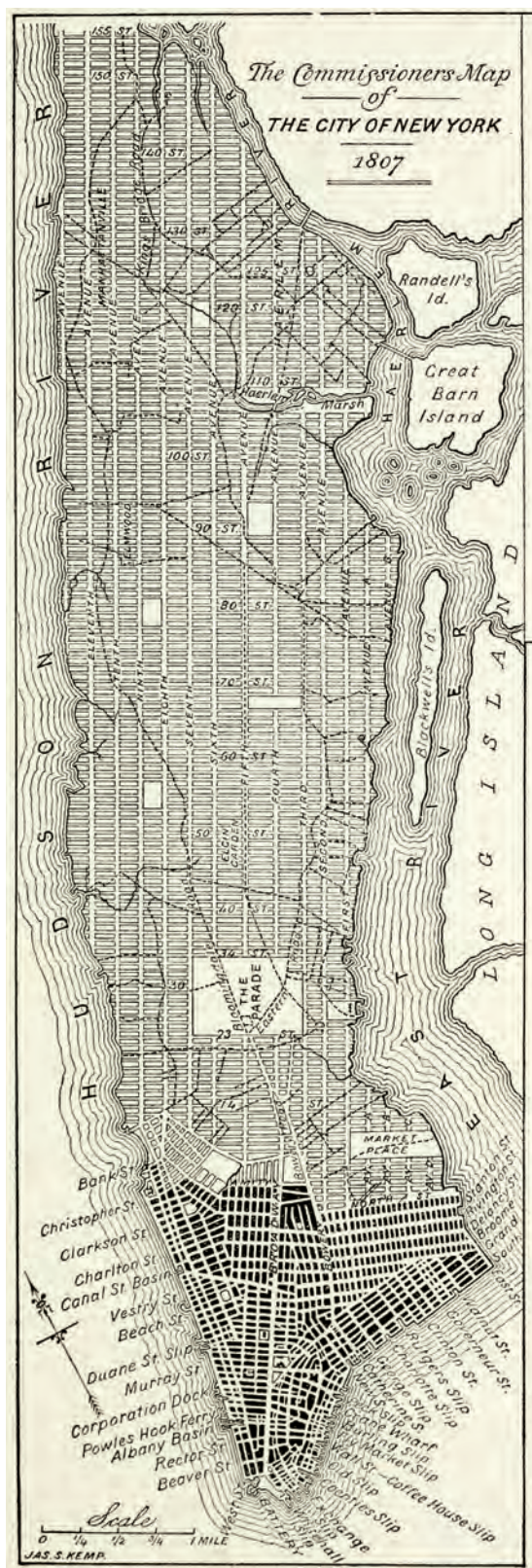
Hloubka i plochost New Yorku pramení z jeho naprosto jedinečného postavení metropole industriálního, dnes zanikajícího světa. New York se vyvinul z nevelkého koloniálního holandského města se sítí ulic přizpůsobenou topografií nejjihnějšího cípu Manhattanu – velkého ostrova mezi Hudsonem a Východní řekou.² V roce 1825 byl dokončen sto let plánovaný a osm let budovaný Erijský kanál. Již v té době měl New York zhruba 125 000 obyvatel. Poté následovala další expanze. Do roku 1828 byly dlážděny a plynovými světly osvětleny ulice až po 13. ulici. Na sever od 14. ulice město sledovalo Commissioners' Plan z roku 1811, jenž umožňoval postup v pravidelných inzulách o rozměrech 200 x 800 stop až po 155. ulici. Plán z ekonomických důvodů nepředpokládal využití kruhů nebo oválů. Tak vznikla slavná Mříž, jednotný, monotonní, ale neobyčejně praktický vzorec ulic, ubíhající zdánlivě do nekonečna (obr. 147).³

Plán byl od začátku kritizován za absenci veřejných parků a hierarchicky nadřazených ulic, které by mohly sloužit městským slavnostem. Pracoval ale s moderními, demokratickými prvky: předpokládal například jediné centrální tržiště, kde by ceny zboží byly diktovány trhem, ne určovány městem, jako tomu bylo dřív. Vedení města se prostřednictvím tržiště vzdávalo regulace a věnovalo se pouze rozvoji infrastruktury. Tak vzniklo první opravdu moderní

1 John Dos Passos, *Manhattanská přestupní stanice*, český překlad, Praha 1972, s. 12.

2 Edwin G. Burrows – Mike Wallace, *Gotham. A history of the New York City to 1898*, New York – Oxford 1999, s. 14–74; Russell Shorto, *The Island at the Center of the World. The Epic Story of Dutch Manhattan and the Forgotten Colony that Shaped America*, New York 2004.

3 Dell Upton, *Inventing the Metropolis: Civilisation and Urbanity in Antebellum New York*, in: Catherine Hoover Voorsanger – John K. Howat (eds.), *Art and the Empire City: New York, 1825–1861*. Katalog výstavy, New York 2000, s. 3–45, zejm. s. 5–9. Nověji Gerard T. Koepfel, *City on a Grid: How New York Became New York*, New York 2015.

město, město volné soutěže, skutečná Mekka raného kapitalismu. Jeho základem byl nový koncept města jako svobodně se rozvíjejícího prostoru, ovládaného transparentním řádem, ale umožňujícího individuální svobodu. Po požáru v roce 1835 město rychle budovalo z veřejných prostředků vodovod, využívající čtyřicet jedna mil dlouhý akvadukt, jenž přivádí vodu z přehrady na řece Croton. Akvadukt překročil řeku Harlem prostřednictvím dodnes existujícího High Bridge (jehož ocelový oblouk je ovšem až z roku 1928). Akvadukt se přímo nabízí jako přirozená paralela ke slavným vodovodům antického Říma, a také byl tak chápán.⁴ Jeho výstavba byla v rukách Demokratické strany, která při ní zaměstnala čtyři tisíce převážně irských dělníků. Jejich příliv ještě zesílil ve čtyřicátých letech, kdy hlad z Irska vyhnal statisíce obyvatel. Po polovině 19. století už převážně katoličtí Irové tvořili čtvrtinu populace města.

Měnící se sociální skladba obyvatel se projevila v proměně siluety Manhattanu. Tradičně nejvýznamnější stavbou zde byl episkopální kostel Nejsvětější Trojice (Trinity Church) na Broadwayi, v dolní části Manhattanu. Rektor tohoto kostela se stal roku 1787 biskupem nově ustavené newyorské diecéze. Po prezidentské inauguraci roku 1789, která se odehrála v nedaleké Federal Hall, se George Washington zúčastnil na Den děkuvzdání bohoslužeb v klasicistní kapli sv. Pavla, náležející do farnosti právě při Trinity Church. Bohoslužby zde navštěvoval až do dokončení druhé stavby kostela Nejsvětější Trojice v roce 1790, která nahradila starší kostelík téhož zasvěcení. Joseph-François Mangin, jenž po roce 1802 navrhl newyorskou radnici jako neorenesanční zámek, potom nedaleko odtud postavil pro katolíky kostel sv. Patrika, původně navržený v neořeckém stylu. Jako řecký chrám se tvářil i další katolický kostel,

147. Commissioners' Plan pro zástavbu Manhattanu, 1811.

148. James Renwick jr., katedrála sv. Patrika v New Yorku, 1858–1878.

sv. Petra, jenž se na rozdíl od předchozího dochoval ve zhruba původní podobě z let 1836–1840.

V pořadí třetí kostel Nejsvětější Trojice na stejném místě byl postaven v letech 1839–1846 již jako neogotická katedrála, pro kterou architekt Richard Upjohn zvolil typologii anglické gotiky. Šestadesát metrů vysoká věž katedrály byla dlouho nejvyšší stavbou ve městě. Více než deset let po založení episkopální katedrály Nejsvětější Trojice byla zahájena výstavba nové katolické katedrály, opět zasvěcené sv. Patrikovi, ovšem nikoli na dolním Manhattanu, kde stál zmiňovaný starší kostel téhož zasvěcení, ale podstatně výš, mezi 50. a 51. ulicí (obr. 148). Vzhledem k tomu, že irské obyvatelstvo New Yorku patřilo spíše k chudším vrstvám, dominantní úloha při založení a výstavbě nové katedrály připadla osobě arcibiskupa Johna Hughese, jenž připlul do Spojených států z Irska jako adolescent bez vyššího vzdělání.⁵ Jeho plán na financování výstavby katedrály počítal s maximálně demokratickým způsobem distribuce nákladů. Při položení základního kamene 15. 8. 1858 zde byl uložen dokument se jmény sto jednoho katolíků a dvou nekatolíků, z nichž každý na stavbu věnoval tisíc dolarů, což tehdy nebyla malá částka.

4 D. Upton, *Inventing the Metropolis* (cit. v pozn. 3), s. 10. Srov. Gerard T. Koepfel, *Water for Gotham: A History*, Princeton 2000.

5 Pavel Kalina, *Sv. Patrik versus sv. Vít: sociální strategie a instituční změna při dostavbě katedrály sv. Víta v Praze a výstavbě katedrál v Melbourne a New Yorku*, in: Pavel Kladiwa (ed.), *Město a městská společnost v procesu modernizace 1740–1918*, Ostrava 2009, s. 237–248, zejm. s. 241–242.